

Police Journal: Theory, Practice and Principles. 2025. Vol. 98, № 3. P. 601–617. DOI: 10.1177/0032258X241309479.

2. Kaseware. Law Enforcement in 2025: Emerging Technology Trends. 2025. URL: <https://www.kaseware.com/post/the-future-of-law-enforcement-key-technology-trends-shaping-2025>.

3. Khalfa R., Hardyns W. 'Led by Intelligence': A Scoping Review on the Experimental Evaluation of Intelligence-Led Policing. *Journal of Experimental Criminology*. 2024. DOI: 10.1177/0193841X231204588.

4. Калугін В. Ю., Янковий М. О. Алгоритм використання методології OSINT // Кримінальний аналіз і кібербезпека: об'єднання зусиль для нових викликів: зб. тез Міжнар. наук.-практ. конф. (23 трав. 2025 р.). Одеса: ОДУВС, 2025. С. 47–49. URL: <https://dspace.oduvs.edu.ua/server/api/core/bitstreams/c401fb4a-5d4e-4b47-87eb-ef0869026083/content#page=47>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-589-4-17>

ЩОДО КРИМІНАЛІЗАЦІЇ КОЛАБОРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Дем'янчук Віталій Анатолійович

доктор юридичних наук, професор,

ректор Міжнародного економко-гуманітарного університету

імені академіка Степана Дем'янчука

м. Рівне, Україна

Проблема колабораціонізму в незалежній Україні виникла задовго до тимчасової окупації АРК, частини Донецької та Луганських областей у 2014 році, повномасштабного вторгнення РФ на територію України у 2022 році. Адже підривна робота громадян України на користь Росії тривала роками та була спрямована на повалення державного укладу української держави, системи її захисту та налагодження співпраці на міжнародному рівні. Протягом тривалого часу в Україні неодноразово вносили законопроекти щодо криміналізації колабораційної діяльності, проте, лише 03 березня 2023 року було прийнято відповідний кримінальний нормативно-правовий акт – Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність» [1].

Відповідно до офіційної статистики кримінальних правопорушень в Україні за 2023 рік, 1168 громадян України вчинили злочинні дії,

кваліфіковані ст. 111-1 Кримінального кодексу України «Колабораційна діяльність» і тільки один іноземний громадянин ідентифікований на момент вчинення злочину [2]. Ця статистика не враховує показники окупованих територій та тих колаборантів, які виїхали у підконтрольну окупаційній владі регіони та в росію.

«Колабораціонізм» – це термін, який використовується для опису співробітництва з ворогом у період воєнного часу, яке завдає шкоди власній країні чи народові. З таким феноменом війни стикається кожна країна території якої перебували чи перебувають під окупацією, громадяни якої взаємодіють з окупантами, надають йому допомогу та ін. Вчинення дій з колаборації з окупаційною владою слід відрізнити від дій необхідних для виживання людей в окупації, оскільки окремі форми суспільної адаптації до умов окупації не слід вважати колаборацією. Наприклад, до проявів суспільної адаптації в окупації може бути віднесено сплата податків, праця в адміністративних та освітніх установах, участь у культурному житті та інші дії в період окупації без ідеологічної підтримки окупаційного режиму. Тому, важливим залишається питання відмежування у правовій площині дій тих громадян, які сприяли ворогові на окупованих територіях, від дій громадян, які стали заручниками обставин і змушені були співпрацювати з окупаційним режимом для забезпечення власного виживання.

Співпраця із ворогом на шкоду власній країні відома ще з давніх історичних часів (наприклад, окремі князі Русі співпрацювали із Золотою Ордою та Монгольським ханством; деякі народи Америки обирали співпрацю із іспанцями-завойовниками та ін.), проте вперше поняття «колабораціонізм» було використано для позначення співпраці місцевих жителів Бельгії та Франції з німецькою окупаційною владою під час Першої світової війни, а в період Другої світової війни – дане поняття застосовувалося по відношенню до співпраці французького уряду Віші, громадян окупованих нацистським урядом країн (зокрема, Норвегії, Данії, Нідерландів, Франції, Бельгії та ін.) із фашистською Німеччиною.

Серед основних детермінантів що безпосередньо впливали на протиправну співпрацю громадян з ворогом варто віднести наступні:

- співпраця з окупантами може розглядатися як єдиний спосіб забезпечити свою безпеку і виживання, зберегти життя собі та своїм близьким;
- в результаті соціального тиску та впливу оточення, створення позитивного та соціально прийняттого образу співпраці з окупантами;
- підтримка ідеологічних поглядів та концепцій, які збігаються з ідеями окупаційних режимів;

- задоволення матеріальних та особистих інтересів, зокрема, отримання привілеїв, робочих місць, матеріальних ресурсів тощо;
- розчарування або неповага до діючої влади в країні, а співпраця із окупантами розцінюється як спосіб змінити ситуацію;
- здійснення фізичного чи психологічного тиску на особу та членів її сім'ї.

Як бачимо проблема колабораціонізму в незалежній Україні виникла задовго до подій 2014 та 2022 роках, оскільки відмічалася підривною роботою громадян України на користь РФ протягом тривалого часу. «Колабораціонізм» – це термін, який використовується для опису співробітництва з ворогом, яка завдає шкоди власній країні чи народові, особливо в контексті політики у період воєнного часу. Важливим також є питання відмежування у правовій площині дій тих громадян, які сприяють ворогові на окупованих територіях, від дій громадян, які змушені співпрацювати з окупаційним режимом для забезпечення власного виживання. Співпраця з ворогом мала місце в усі історичні епохи, проте вперше саме поняття «колабораціонізм» було використано для позначення співпраці з окупаційною владою у Першу та Другу світові війни.

На форму та ступінь співпраці із окупаційною владою в період Другої світової війни впливало ряд факторів, зокрема ресурси окупаційної влади та ресурси окупованих територій. Форми колабораціонізму є: політичний, військовий, економічний та соціальний колабораціонізм. До обставин та факторів, які можуть вплинути на те, чому окремі громадяни співпрацюють з ворогом відносяться: забезпечення безпеки і виживання; соціальний тиск та вплив оточення; підтримка ідеологічних поглядів та концепцій окупаційного режиму; задоволення матеріальних та особистих інтересів; розчарування або неповага до діючої влади в країні; здійснення фізичного чи психологічного тиску на особу та членів її сім'ї.

Література:

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність: Закон України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2108-20#Text>

2. Про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення. Офіс Генерального прокурора. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-osib-yaki-vchinili-kriminalni-pravoporushennya-2>